

УДК:338.49:332.122(23)(477.8)
JEL R29, Q56, I31

І. Р. Мищисин

молодший науковий співробітник відділу регіональної екологічної політики та природокористування ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: ivanna.myshchysyn@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0227-5345

**ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ГІРСЬКИХ РАЙОНАХ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Інфраструктурне забезпечення є одним з найвагоміших чинників соціально-економічного розвитку гірських територій. Рівень забезпечення та стан інфраструктури суттєво впливає на розвиток підприємництва та якість життя людей гірських регіонів. Всі держави, які мають гористі області, проводять державну політику щодо розвитку гористих територій або використовують законодавчо встановлені підходи до вирішення певних проблем. Забезпеченість інфраструктурою у гірських регіонах є проблемним питанням багатьох країн. Для його вирішення у різних країнах застосовуються різні інструменти і механізми, однак практично у всіх країнах є розуміння того, що в основі соціально-економічного зростання гірських районів є покращення їхньої інфраструктури. Беззаперечним також є і те, що внаслідок нерівності економічного потенціалу гірські райони неспроможні повною мірою забезпечувати свою самоопитність і самофінансування, а тому фінансово підтримуються державою. У статті проведено аналіз тенденцій та стану інфраструктурного забезпечення гірських районів Львівщини (Старосамбірський, Сколівський і Турківський).

Ключові слова: інфраструктура, гірські території, водопостачання, житловий фонд.

Myshchysyn I. INFRASTRUCTURE SUPPLY IN THE MOUNTAIN AREAS OF THE LVIV REGION

Infrastructure provision is one of the most important factors in the socio-economic development of mountain areas. The level of security and the state of the infrastructure have a significant impact on the development of entrepreneurship and the quality of life of people in mountain regions. All states that have mountain regions carry out state policy of the development of mountain territories or use legally established approaches to solving certain problems. The infrastructure of the mountain regions is problematic in many countries. Different tools and mechanisms are used in order to address this issue, but in virtually all countries there is an understanding that improving the infrastructure of these territories is the heart of the socio-economic growth of mountain regions. It is also indisputable that, due to the inequality of economic potential, mountain regions are not able to fully ensure self-sustainability and self-financing, and therefore financially supported by the state. The article analyzes the trends and the state of the infrastructure of mountain areas of Lviv region (Starosambirsky, Skolivsky and Turkivsky). The results of the analysis showed an increase in the provision of the population of these territories with the main infrastructure components. In particular, the level of equipment of the housing stock by the water supply system in the years 2000-2016 has increased: in the Skolivsky district by 28.2%, in Starosambirsky - by 27.8% and Turkivsky - by 13.5%. Significant improvement of the housing stock in providing water supply was held in the rural areas of these regions (by 26.1%, by 32.4% and by 14.7% respectively). At the same time, the current level of infrastructure maintenance of mountain areas in comparison with the average oblast indicator is low. This is due to the fact that after prolonged exploitation (over 50 years), a significant part of the water supply networks and the damaged and outdated energy-intensive equipment require replacement. Almost all sewage treatment facilities had been built by 1990, as of today they require reconstruction, and in some settlements - the construction of new ones. The direction of infrastructure development in mountain areas is to increase the investment attractiveness of these regions. The first step in this should be the implementation of a thorough and adequate program for the development of communal infrastructure in a transboundary region and mountainous areas. Within the framework of this program, it is necessary to resolve the issue of the institutional and financial environment for the infrastructure development of these regions.

Keywords: infrastructure, mountain territories, water supply, housing stock.

Постановка проблеми. Низький рівень розвитку інфраструктури є однією з причин слабкої ділової економічної активності у гірських регіонах України. Перешкодами для підвищення ефективності використання потенціалу гірських районів Заходу України є незадовільна якість фінансової, транспортної, комунікаційно-інформаційної інфраструктури та проблеми транспортної доступності туристично-рекреаційних та історико-культурних об'єктів. З огляду на важливість і необхідність збереження гірського ландшафту, а також непрості умови для економічного і соціального розвитку, ризик поступової і безповоротної депопуляції у гірських районах, актуальним є оцінювання стану їх інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень. Проблемні питання, механізми та інструменти, проекти програм і стратегій інфраструктурного забезпечення розвитку гірських територій, а також кращий європейський досвід висвітлені у низці наукових праць [1-5]. Незважаючи на вагомий внесок авторів цих та інших досліджень у висвітлення проблематики інфраструктурного забезпечення розвитку гірських територій, необхідність активізації розроблення спеціальних програм і стратегій потребує проведення відповідних досліджень, підготовки висновків і рекомендацій з цієї проблематики.

Метою статті є оцінювання стану розвитку інфраструктури гірських територій Львівщини та визначення шляхів його покращення.

Основні результати дослідження. Гірські території залишаються найменш привабливими для іноземних інвесторів – за середнього значення по Львівській області близько 500 дол. США прямих іноземних інвестицій на одиницю населення в гірських районах цей показник у середньому складає 15 дол США (від 1 дол США в Турківському районі до 40 дол США в Дрогобицькому) [6]. Показники економічного розвитку гірських територій у декілька разів поступаються середнім по регіонах, до яких вони входять. Це зумовлено складними умовами господарювання в гірській місцевості, звуженою секторально-галузевою структурою економіки,

низьким розвитком транспортної та інженерної інфраструктури [1].

Рівень обладнання житлового фонду водоприводом у досліджуваних гірських районах Львівської області упродовж 2000-2016 рр. суттєво збільшився (табл. 1). Зокрема, у Сколівському районі – на 28,2 в. п., Старосамбірському – на 27,8 в. п., Турківському – на 13,5 в. п. Позитивною ознакою є й те, що значне покращення житлового фонду у забезпеченні водопроводом відбулось у сільській місцевості (на 26,1 в. п., 32,4 в. п., 14,7 в. п. відповідно).

Таблиця 1

Рівень обладнання житлового фонду водопроводом у гірських районах Львівської області, %

Характер території	Сколівський район				Старосамбірський район				Турківський район			
	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016
Міські поселення та сільська місцевість	10,5	14,7	37,7	38,2	5,2	19,7	30,5	33,0	6,1	17,3	19,6	19,6
Міські поселення	39,8	51,0	66,9	67,2	20,4	30,4	30,8	31,4	34,3	34,8	35,1	35,1
Сільська місцевість	1,1	1,7	27,2	27,8	1,1	16,5	30,4	33,5	1,5	13,9	16,2	16,2

Розраховано автором за [7].

Доцільно відзначити, що найвагомніше покращення забезпеченості житлового фонду водопроводом у названих районах відбулось у період 2015-2016 рр., що може зумовлюватись реалізацією відповідних регіональних програм і фінансовою децентралізацією. Актуальним питанням водопостачання є те, що значна частина населення в аналізованих гірських районах забезпечується водою самостійно, власними ресурсами, з недосліджених джерел і свердловин, що може неоднозначно позначатись на стані здоров'я людей.

Складне становище з водопостачанням зумовлено тим, що унаслідок тривалої експлуатації (понад 50 років) значна частина сільських водопровідних мереж, амортизованого і морально застарілого енергоємного обладнання вимагає заміни. Між

подачею води і очисткою стічних вод існує дисбаланс, оскільки в багатьох населених пунктах області з централізованим водозабезпеченням відсутнє централізоване водовідведення. Практично всі каналізаційні очисні споруди збудовані до 1990 р., станом на сьогодні вони вимагають реконструкції, а в окремих населених пунктах – будівництва нових [6]. Критична необхідність модернізації та збільшення протяжності мереж водопостачання, водовідведення та очисних споруд є причиною низького рівня забезпечення житлового фонду каналізацією у селах всіх досліджуваних районів, особливо у Турківському районі (табл. 2). У 2016 р. у селах цього району всього 16,2% житлового фонду були обладнані каналізацією.

Таблиця 2

Рівень обладнання житлового фонду каналізацією у гірських районах Львівської області, %

Характер території	Сколівський район				Старосамбірський район				Турківський район			
	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016
Міські поселення та сільська місцевість	10,4	14,7	37,3	37,9	4,9	19,6	30,0	32,6	5,1	17,2	18,1	19,6
Міські поселення	39,4	50,9	66,8	67,1	19,1	29,9	28,8	29,7	34,3	34,8	35,1	35,1
Сільська місцевість	1,1	1,7	26,7	27,3	1,0	16,5	30,4	33,5	0,3	13,6	14,4	16,2

Розраховано автором за [7].

Звичайно, позитивною ознакою є те, що у 2015-2016 рр. рівень обладнання каналізацією у Сколівському, Старосамбірському і Турківському районах значно збільшився. Проте значення цього показника у 2016 р. були все ж дуже низькими. У цьому аспекті вагомим проблемним питанням є стан забруднення навколишнього середовища, зокрема водою. У місцевостях, де відсутня каналізація, застосовуються індивідуальні очисні споруди, часто з порушенням відповідних санітарно-екологічних та архітектурних норм. Небезпечним фактором водопостачання є поганий стан труб, через які подається вода, що десятиліттями не замінялись. Хімічні та бактеріологічні речовини накопичуються у них роками та попадають у крани житлових будівель.

Порівняно з попередніми двома елементами інфраструктури, рівень забезпечення житлового

фонду газом у згаданих районах, крім Турківського, є вищим і характеризувався зростанням протягом всього аналізованого періоду (табл. 3). Значення цього показника у 2016 р. у Турківському районі майже удвічі нижче за відповідні показники у Сколівському та Старосамбірському районах за всіма видами місцевості. Необхідно відзначити, що у Старосамбірському районі, на відміну від двох інших районів, забезпеченість газом у сільській місцевості є суттєво вищою, ніж у міській. Проблема забезпечення газом, яка є особливо гострою у деяких місцевостях Турківського району, призводить до знищення лісів через використання деревини на опалення, оскільки альтернативні види енергії є недоступними технічно або через ціну.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Таблиця 3

Рівень забезпечення житлового фонду газом у гірських районах Львівської області, %

Характер території	Сколівський район				Старосамбірський район				Турківський район			
	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016
Міські поселення та сільська місцевість	62,6	66,8	65,9	67,0	57,7	67,2	67,0	67,0	38,6	33,5	33,1	33,0
Міські поселення	80,2	89,4	87,1	86,8	39,2	55,4	53,1	52,7	25,3	30,1	29,0	28,9
Сільська місцевість	56,9	58,6	58,3	59,8	62,7	70,7	71,1	71,3	40,8	34,1	33,9	33,9

Розраховано автором за [7].

Рівень газифікації області складає 74,12%. Найнижчий рівень газифікації серед гірських територій у Сколівському, Старосамбірському та Турківському районах [6]. Таким чином, незважаючи на позитивні тенденції у газифікації гірських районів, їх рівень порівняно зі середнім по області є ще низьким.

- Порівняно невисока забезпеченість газом є основною причиною низького рівня

обладнання житлового фонду гарячим водопостачанням (табл. 4). Найнижчий рівень цього показника спостерігався у Турківському районі, а найвищий – у Сколівському. Порівняно високий рівень забезпечення гарячим водопостачанням характерний для міської місцевості Сколівського району.

Таблиця 4

Рівень обладнання житлового фонду гарячим водопостачанням у гірських районах Львівської області, %

Характер території	Сколівський район				Старосамбірський район				Турківський район			
	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016	2000	2010	2015	2016
Міські поселення та сільська місцевість	7,9	8,6	32,5	33,0	2,5	14,9	25,5	28,1	0,1	4,2	6,6	6,6
Міські поселення	31,8	32,4	64,3	65,2	10,6	20,6	19,7	20,4	0,4	5,3	15,5	15,6
Сільська місцевість	0,3	-	21,1	21,4	0,3	13,2	27,2	30,3	-	3,9	4,7	4,7

Розраховано автором за [7].

Підсумовуючи результати аналізу, необхідно відзначити позитивні тенденції щодо інфраструктурного забезпечення у гірських районах Львівської області за всіма місцевостями та елементами інфраструктури. Водночас рівень забезпечення основними інфраструктурними складовими порівняно з показником по області є суттєво нижчим. Найбільш складною є ситуація у міській і сільській місцевостях Турківського району.

Першочерговим кроком у розвитку інфраструктури гірських територій має стати реалізація ґрунтовної та адекватної програми розвитку комунальної інфраструктури транскордонного регіону та гірських територій. У межах програми необхідно вирішити питання формування інституційного і фінансового середовища їх інфраструктурного розвитку.

Прикладом такої програми може бути Стратегія розвитку гірських територій Львівської області на 2018-2022 рр., яка передбачає значні фінансові витрати і заходи з покращення дорожнього покриття та розбудови автошляхів, покращення дорожньої інфраструктури загалом. Це має забезпечити зростання туристичної та інвестиційної привабливості регіону. Водночас таким важливим і проблемним питанням, як газ – і водопостачання, водовідведення та управління відходами, на нашу думку, приділено недостатньо уваги, передбачено замало реальних заходів і фінансових витрат.

Ще один проблемний аспект. Регіональні органи влади, місцеві громади гірських територій майже не використовують наявні механізми програм розвитку. Окремі регіони потрібно визначати не тільки як гірські, а й такі, що мають обмежений потенціал розвитку, що стало причиною суттєвої депопуляції, наднизької ділової активності та незадовільного інвестиційного клімату. Виходом з цієї ситуації вважаємо втручання держави як у розбудову

економіки регіонів шляхом залучення приватних і державних інвестицій, відновлення чи модернізації колись існуючих та ще перспективних виробництв, так і забезпечення розвитку і функціонування інфраструктурних об'єктів і стимулювання підвищення ділової активності населення. За інших умов соціально-економічний і інфраструктурний розвиток цих регіонів у середньостроковій перспективі піддається суттєвому ризику.

Висновки. Так вже історично склалось, що і за радянської влади, і у роки незалежності української держави економічному, соціальному та інфраструктурному розвитку гірських територій приділялось недостатньо уваги. Однак не викликає жодного сумніву, що для відновлення позитивних тенденцій їх інфраструктурного розвитку необхідно застосовувати спеціальні, а не однакові для всіх регіонів інструменти.

Одним зі способів посилення підприємницької активності як чинника інфраструктурного розвитку може стати збільшення обсягів і практик використання механізмів державно-приватного партнерства для реалізації проєктів з модернізації туристичної та транспортної інфраструктури, освоєння природних ресурсів (джерел мінеральних вод, лікувальних грязей), реконструкції, збереження та реставрації культурних пам'яток; надання туристичних об'єктів і природних ресурсів у довготривалу оренду за умови капітальної реставрації, належного утримання пам'яток архітектури, відкритого доступу до них, забезпечення умов збереження довкілля [5]. Водночас необхідно враховувати, що активізація туризму на гірських територіях разом з покращенням інфраструктури сприятиме поліпшенню соціально-економічного стану окремих верств населення. Проте досягнення відчутного зростання інфраструктурного забезпечення гірських регіонів потребує ефективної

співпраці всіх рівнів влади у виробленні стратегії, яка передбачала б впровадження тут спеціальних режимів оподаткування, субсидування, умов ведення підприємницької діяльності, пільгового кредитування і співфінансування. Зазначене забезпечить розвиток на цих територіях потенційно можливих видів економічної діяльності (сільського господарства, деревообробної, меблевої, легкої і харчової промисловості, виробництва будівельних матеріалів), сфери охорони здоров'я, а у перспективі сприятиме зменшенню міграції та відтоку населення, взаємопов'язаному інфраструктурному та соціально-економічному розвитку гірських територій.

Список використаних джерел

1. Кравців В. С., Жук П. В. Концептуальні принципи розробки та реалізації державної програми сталого розвитку Українських Карпат. *Економіка України*. 2013. № 1. С. 4-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2013_1_2
2. Крупін В. Є. *Розвиток гірських територій західного регіону України: інфраструктурний аспект*. URL: http://www.academia.edu/26146507/РОЗВИТОК_ГІРСЬКИХ_ТЕРИТОРІЙ_ЗАХІДНОГО_РЕГІОНУ_УКРАЇНИ_ІНФРАСТРУКТУРНИЙ_АСПЕКТ
3. Криштанович С. Публічний менеджмент соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону. Львів: ЛДУФК, 2017. 208 с.
4. Газуда М. В., Польовська В. В. Активізація розвитку гірських територіальних систем. Ужгород. 260 с.
5. Пітюлич М. М. Гірські території Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Ужгород: Гражда, 2015. 320 с.
6. Стратегія розвитку гірських територій Львівської області на 2018-2022 роки. *Старосамбірська районна рада*: сайт. 11.2017. URL: <http://sts-rrada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Strategiya-rozvytku-girs'kyh-terytoriy-1.pdf>
7. Офіційні дані. Головне управління статистики у Львівській області: сайт. 2018. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>

References

1. Kravtsiv, V. S., & Zhuk, P. V. (2013). *Kontseptual'ni pryntsyupy rozrobky ta realizatsiyi*

derzhavnoyi prohramy staloho rozvytku Ukrayins'kykh Karpat [Conceptual principles of development and implementation of the state program of sustainable development of the Ukrainian Carpathians]. Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine, 1, 4-11. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2013_1_2 [in Ukrainian].

2. Krupin, V. Ye. *Rozvytok hirs'kykh terytoriy zakhidnoho rehionu Ukrainy: infrastrukturyny aspekt [Development of mountain territories of the Western region of Ukraine: the infrastructure aspect]. Retrieved from*

http://www.academia.edu/26146507/РОЗВИТОК_ГІРСЬКИХ_ТЕРИТОРІЙ_ЗАХІДНОГО_РЕГІОНУ_УКРАЇНИ_ІНФРАСТРУКТУРНИЙ_АСПЕКТ [in Ukrainian].

3. Kryshtanovych, S. (2017). *Publichnyy menedzhment sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku hirs'kykh terytoriy karpats'koho rehionu [Public management of socio-economic development of mountainous territories of the carpathian region]. Lviv: LSUFC. [in Ukrainian].*

4. Hazuda, M. V., & Pol'ovska, V. V. *Aktyvizatsiya rozvytku hirs'kykh terytorialnykh system [Activation of the development of mountain territorial systems]. Uzhhorod. [in Ukrainian].*

5. Pityulych, M. M. (2015). *Hirs'ki terytoriyi Ukrayins'kykh Karpat: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku [Mountain territories of the Ukrainian Carpathians: the current state and development prospects]. Uzhhorod: Hrazhda. [in Ukrainian].*

6. *Stratehiya rozvytku hirs'kykh terytoriy L'vivskoyi oblasti na 2018-2022 roky [Strategy for the development of mountain territories of Lviv region for 2018-2022 years] (2017, Nov.). Starosambirsky District Council: Website. Retrieved from <http://sts-rrada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Strategiya-rozvytku-girs'kyh-terytoriy-1.pdf> [in Ukrainian].*

7. *Ofitsiyini dani [Official data] (2018). Main Department of Statistics in Lviv Region: Website. Retrieved from <http://www.lv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].*

Надійшло 06.09.2018 р.